

Recenzja pracy doktorskiej ks. Levana Varsimashvili, *Narkomania jako wyzwanie dla życia duchowego na przykładzie współczesnej Gruzji*, napisanej na Wydziale Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie pod kierunkiem Jego Eminencji Metropolity prof. zw. dr hab. Sawy (Hrycuniaka) (Warszawa 2021) ss. 284 + ankiety.

Rozprawa doktorska ks. magistra Levana Varsimashvili, *Narkomania jako wyzwanie dla życia duchowego na przykładzie współczesnej Gruzji* napisana została na Wydziale Teologicznym Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie pod kierunkiem prof. zw. dr hab. Sawy (Hrycuniaka). Nie mam podstaw do zastrzeżeń, co do przyjętej w rozprawie doktorskiej chronologii ani cezury początkowej czy końcowej, chociaż niektóre problemy poruszone w analizie merytorycznej sięgają poza wyznaczone przedziały czasowe. Wybór tematu i sposób jego ujęcia nie budzą moich zarzutów, tym bardziej że mamy niewiele prac poświęconych aspektom socjologicznym, medycznym, moralnych czy prawnym we współczesnej Gruzji związanych z narkomanią.

Ocena celów i hipotez badawczych oraz konstrukcji pracy. Autor postawił sobie za cel przedstawienie analizy społecznego zjawiska narkomanii pod względem medycznym, socjalnym, prawnym i teologicznym. Drugim celem badawczym było ukazanie sposobu walki z narkomanią, jej zapobieganie i przeciwdziałanie. Założenie i cele wydają się uzasadnione, ale sama ich realizacja wzbudza jednoznaczną pozytywną ocenę. Ks. Levan Varsimashvili swoje cele i hipotezy określił w oparciu o

badania uczonych gruzińskich i analizy własne. Główną tezą badawczą, którą Autor rozprawy zaprezentował w rozprawie, to słabość człowieka w walce ze swoimi ułomnościami, grzechem, uzależnieniem we wszystkich wymiarach. Trzeba zauważyć, że teza ta została przyjęta w oparciu o założenie, że społeczeństwo obecne, w tym i gruzińskie oddaliło się od tradycyjnych norm i zasad. Hipoteza ta, tak sformułowana, wymagała nie tylko wskazania na wypieranie we współczesnym świecie tradycyjnych zasad moralnych, etycznych ale całkowitemu zeświecczeniu się i laicyzacji. Rozprawa nie daje jednoznacznej odpowiedzi na wszystkie postawione pytania badawcze. Całkowicie została pominięta metodologia badań i weryfikacji zdefiniowanych hipotez. Za to Autor rozprawy wiele miejsca poświęca kwestiom filozoficznym i psychologicznym dotyczącym duszy człowieka.

Merytoryczna ocena rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska napisana w języku rosyjskim składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów merytorycznych, zakończenia, streszczenia w języku angielskim, polskim i rosyjskim (które powinny znajdować się na końcu pracy) bibliografii oraz trzech załączników: spisu tabel, wykazu diagramów i aneksów zawierających ankiety. We wstępie Autor rozprawy omówił jej konstrukcję i motywy jej podjęcia. Konstrukcja pracy jest jasna i zrozumiała. Ks. Levan Varsimashvili zastosował też właściwe metody badawcze: historyczną, porównawczą, empiryczną, statystyczną i biograficzną.

Ocena wykorzystanych źródeł i literatury. Ks. Levan Varsimashvili wykorzystał obszerną literaturę przedmiotu. Oceniając wykorzystaną literaturę należy zwrócić uwagę na dobrą orientację Autora w literaturze naukowej gruzińskiej, rosyjskiej i polskiej. Doktorant w bibliografii

przedstawił obszerne zestawienie prac badaczy gruzińskich, polskich i innych, których dorobek miał znaczący wkład w poznanie zagadnienia.

Ocena merytoryczna poszczególnych rozdziałów rozprawy doktorskiej. Generalnie poszczególne rozdziały pracy są napisane z wielką starannością w dochodzeniu postawionych uprzednio tez badawczych. W rozdziale pierwszym Autor rozprawy podnosi kwestie dotyczące genezy narkomanii w Gruzji, rozdziałów narkotyków, pojmowania zjawiska narkomanii jako choroba czy grzech. Ks. Levan Varsimashvili dostrzega pojawienia się tego zjawiska na szerszą skalę na terenie Gruzji po rozpadzie Związku Radzieckiego. Gruzja przeżywała wówczas trudne lata zmian politycznych i społecznych, konfliktów etnicznych i kryzysu ekonomicznego. Zubożenie społeczeństwa gruzińskiego i rozwój zjawisk patologicznych są rzeczywistym źródłem pojawienia się na szeroką skalę zjawiska narkomanii ale główną jego przyczyną było załamanie się systemu wartości. Jednostka w nowej rzeczywistości, pozbawiona duchowej opieki ze strony państwa, organizacji społecznych i religijnych, uciekała od realnych problemów w środkach odurzających. Tak na dobrą sprawę nie znamy skali tego zjawiska i rozprawa ks. magistra Levana Varsimashvili tego również nie ukazuje. Podane dane z 2016 roku odnośnie skali narkomanii w Gruzji ukazuje ten problem po dwóch dekadach od początków transformacji.

Za szczególnie istotny należy uznać podrozdział omawiający stosunek do narkomanii Cerkwi prawosławnej w Gruzji. Zgadzam się z wyrażonym w tym podrozdziale poglądem, że to stanowisko opiera się na nauczaniu Ojców Kościoła. Przyczyny moralne i etyczne zjawiska narkomani tkwią w grzechu. Grzech niszczy duszę i odrzucenie jego prowadzi do zerwania z nałogiem narkomani. Zaletą rozprawy ks. magistra Levana Varsimashvili jest odniesienie nauczania Ojców Kościoła do realiów współczesnej Gruzji.

Poprzez takie ujęcie zagadnienia nie rozpatrujemy nauczania Ojców Kościoła w walce z grzechem w odniesieniu do czasów odległych a współczesnych. Wyrażone w rozprawie oceny i poglądy mają więc wymiar aktualny. Aktualność wynika nie tylko do zjawiska narkomanii w odniesieniu do współczesnej Gruzji, ale wskazuje też na aktualność poglądów Ojców Kościoła i nauczania Cerkwi w walce z negatywnymi zjawiskami społecznymi.

Zdecydowanie najważniejszy pod względem teologicznym jest rozdział pracy poświęcony chrześcijańskiemu wymiarowi życia: walką z negatywnymi skłonnościami, grzechem i namiętnościami. To na tym powinna się skupić życie chrześcijanina. Autor rozprawy rozpatruje owe zagadnienie również z psychologii świeckiej. Rozumiem takie podejście ale kluczowe jest psychologia chrześcijańska wynikająca z nauczania Ojców Kościoła. Poznanie nauczania Cerkwi i wiara są podstawą walki z grzechem i negatywnymi skłonnościami, w tym i narkomanią. Z obowiązku recenzenta muszę zwrócić uwagę na konieczność precyzyjnego przedstawienia używanej terminologii z psychologii społecznej. Psychologia naukowa nie zawsze może być porównywana w określaniu zachowań ludzkich i stanu duszy z psychologią chrześcijańską. Pojęcia zawarte w naukowych rozważaniach psychologii świeckiej są sformułowane przez badaczy i ciągle modyfikowane. Psychologia chrześcijańska jest oparta na nauce Ojców Kościoła, jest niezmienna w odniesieniu do różnych epok i sytuacji.

Doktorant mocno wyakcentował osiem grzechów głównych, które są związane z problemem narkomanii. Czy rzeczywiście brak umiarkowania w jedzeniu i piciu, cudzołóstwo, chciwość, gniew, smutek, przygnębienie, próżność i pycha są jedynymi źródłami narkomani i zażywania środków psychotropowych? Nasuwa się pytanie a co z nadmierną ambicją,

zazdrością, chęcią dominacji i władzy, akceptacji, załamanie psychiczne z powodu nieosiągniętych celów, choroby fizyczne i umysłowe, depresja i frustracja. Problem tkwi w duszy człowieka, braku wiary w Boga, odejścia od wartości chrześcijańskich. Osoba przestrzegająca kanony i zasady wiary chrześcijańskiej jest w stanie rozwiązywać współczesne problemy moralne i społeczne, przy pomocy duszpasterzy i modlitwy.

Za najcenniejsze należy uznać dwa kolejne rozdziały rozprawy doktorskiej, w który Autor przedstawia problem narkomanii we współczesnej Gruzji. Ks. Levan Varsimashvili analizuje prawne i społeczne aspekty tego zjawiska, zwraca uwagę na konsekwencje duchowe występowania narkomanii w tym wpływu na życie religijne i polityczne. Porusza też jakże istotne zagadnienie popularności zażywania środków odurzających w młodym pokoleniu Gruzinów. Ta interesująca analiza pozwoliła Autorowi rozprawy na sformułowanie kilku wniosków z którymi generalnie się zgadzam. Po pierwsze narkomania w Gruzji nie jest zjawiskiem nowym a ma historyczne korzenie. Po drugie nie a jednolitego podejścia do zjawiska narkomanii w Gruzji we władzach i społeczeństwie. Formalnie zwalczana narkomanie w wielu kręgach społecznych jest traktowana marginalnie. Po trzecie występuje zasadnicza rozbieżność między danymi oficjalnymi, unormowaniami prawnymi a rzeczywistością. Po czwarte na zjawisko narkomani wpływają czynniki społeczne, socjalne, medyczne, prawne i duchowne.

Odpowiedzią na poszerzającą się patologią społeczną związaną z narkomanią jest ostatni rozdział rozprawy ks. Levana Varsimashviliego poświęcony Cerkwi w walce z narkomanią. Zgadzam się, że podstawą przeciwdziałania narkomanii są podstawy duchowo-moralne zawarte w nauczaniu Cerkwi, które pozwalają wyzwolić się jednostce od grzechu. Grzech jest bowiem przyczyną upadku człowieka. Walka z narkomanią

powinna wyzwolić w jednostce miłość do siebie i do innych, zrozumieć sens życia, chrześcijański wymiar swojego funkcjonowania na świecie. Profilaktyka na to zjawisko to według ks. Levana Varsimashviliego to dotarcie do duchowych przyczyn kryzysu duszy człowieka i jej pomocy. Duchowy aspekt uzależnienia można rozwiązać poprzez terapię duchowną, która jest o wiele bardziej skuteczna aniżeli medyczna czy prawna. Działania zapobiegające uzależnieniom od narkotyków powinny uwzględniać na pierwszym miejscu praktyki duchowne. Zjawisko to nakłada dodatkowe obowiązki na duchowieństwo gruzińskie, które powinno odgrywać co raz większą rolę. Docenia też konkluzję Autora rozprawy informującą, że skuteczna walka z narkomania w Gruzji powinna się opierać na współpracy organów władzy państwowej z Cerkwią i duchowieństwem, gdzie efektywnym narzędziem w pomocy osobom uzależnionym będzie Pismo Święte, i nauka Ojców Kościoła.

Rozprawa doktorska ks. Levana Varsimashviliego kończy się krótkim i podsumowaniem, zestawieniem wykorzystanych źródeł i literatury oraz wieloma mało zrozumiałymi aneksami.

Przedstawiona rozprawa ks. Levana Varsimashviliego *Narkomania jako wyzwanie dla życia duchowego na przykładzie współczesnej Gruzji* została oparta na bogatym materiale źródłowym, z uwzględnieniem badań własnych i najnowszej literatury przedmiotu. Pomimo kilku mankamentów autorowi udało się nakreślić problem narkomanii z perspektywy społecznej, prawnej, medycznej i duchownej. Ks. Levanowi Varsimashviliemu udało się przy tym wskazać czynniki społeczne, socjalne, kulturotwórcze i socjopsychologiczne tego zjawiska na terenie Gruzji. Rozprawa nie daje skali porównawczej zjawiska narkomani w Gruzji z innymi krajami tego regionu, np. Armenią.

Oceniając całościowo recenzowaną rozprawę ks. Levana Varsimashviliego należy stwierdzić, że autor pracy w znacznym stopniu zrealizował postawiony sobie cel wypełnienia luki w badaniach nad tą tematyką. Docenić przy tym należy rzetelność autora przy omawianiu problemów spornych z punktu widzenia religijnego i politycznego.

Pomimo drobnych uwag i zarzutów uważam, że rozprawa doktorska księdza magistra Levana Varsimashviliego spełnia podstawowe wymogi formalne i merytoryczne stawiane rozprawom doktorskim ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 695 z późniejszymi zmianami) i wnoszę o dopuszczenie do dalszych etapów jej obrony.

Siemiatycze 2022-01-22

Ks. Bp. dr hab. Warsonofiusz (Bazyli Doroszkiewicz).

